

Відгук надійшов з ради 22.02.2021р.
Вчений секретар: [підпис]

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Сторонянської Ірини Зеновіївни
на дисертаційну роботу Зелінської Олени Зіновіївни
на тему «Активізація зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах
єврорегіонального співробітництва»,
подану до спеціалізованої вченої ради К 32.051.06
Волинського національного університету імені Лесі Українки
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»

Актуальність дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами та темами

У сучасному світовому господарстві інтенсифікація зовнішньоекономічних зв'язків є одним з суттєвих факторів зростання національного доходу держави, економіки регіонів, прискорення науково-технічного прогресу. Водночас для України та інших країн, що розвиваються, активне відкриття внутрішнього економічного простору несе низку ризиків і загроз для соціально-економічної безпеки держави. В Україні ще не вироблена концепція розвитку ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва, яка б спиралася на принципи дотримання економічних інтересів держави, стимулювання внутрішнього виробництва товарів та послуг, зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках. Особливої актуальності дані питання набувають в світлі реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, яка спрямована на активне інтегрування економіки України в європейський економічний простір, а тому вимагає вироблення і практичної імплементації ефективних механізмів використання потенціалу співпраці без втрат можливостей для розвитку суб'єктів економіки регіонів України. З огляду на це обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною та своєчасною.

Тема дисертації пов'язана з науковими програмами, пріоритетними напрямами розвитку науки. Зокрема, дисертація виконана відповідно до науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами Волинського національного університету імені Лесі Українки «Трансформація зовнішньоекономічної діяльності України в умовах реалізації європейського вибору» (№ 03-28/01/1406 від 24.06.2020 р.), а також у рамках виконання держбюджетних тем: «Єврорегіон «Буг»: передумови та стратегічні пріоритети сталого просторового розвитку» (державний

реєстраційний номер 0109U000580); «Єврорегіон «Буг»: ринкова трансформація в умовах міжрегіональної інтеграції» (державний реєстраційний номер 0111U002147); «Інноваційні форми активізації бізнесу в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер 0115U002350); «Регіональні ринки в умовах європейської інтеграції: механізми конкуренції та конвергенції» (державний реєстраційний номер 0118U001094, що свідчить про відповідність дисертаційної роботи пріоритетам сучасної економічної науки.

**Мета і результати дослідження, що винесені на захист.
Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і
рекомендацій, сформульованих у дисертації**

Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних і розробленні практичних рекомендацій щодо активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва; зазначена мета відповідає темі дослідження. Відповідно до мети логічно визначено завдання дослідження. Об'єкт і предмет дослідження представлено згідно науково-методичних вимог до дисертаційних робіт.

Матеріали дисертації та публікації здобувача визначають високу обґрунтованість основних наукових результатів, положень наукової новизни та висновків, сформульованих у роботі. Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність й новизна забезпечуються широким застосуванням автором загальнонаукових та спеціальних методів теорії пізнання. Дисертантом здійснено змістовне дослідження наукових праць і публікацій вітчизняних і зарубіжних вчених, а також фахівців з питань теоретичних засад розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону та єврорегіонального співробітництва (п. 1.1 дисертації), форм єврорегіональної співпраці (п. 1.1), визначення результатів активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва (п.1.1) та інших теоретичних підходів, що надало можливість науково обґрунтувати необхідність формування наукових засад щодо активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва.

**Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій,
їх новизна. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи
його використання**

Достовірність основних результатів, отриманих у дисертаційній роботі, забезпечується:

використанням в процесі дослідження актуальних даних Державної служби статистики України, обласних державних адміністрацій України, звітно-аналітичної інформації міжнародних і вітчизняних статистичних структур, матеріалів науково-практичних конференцій, круглих столів;

застосуванням сукупності ретельно підібраних наукових методів дослідження, серед яких: монографічний, історико-логічний, системно-структурний, абстрактно-логічний (п. 1.1); аналізу й синтезу, порівняння, структурно-функціональний (п. 1.2); групування, економіко-статистичний, узагальнення (п. 1.3, 2.1); кореляційно-регресійний аналіз, графічний (п. 2.2; 2.3); наукового узагальнення й синтезу, стратегічного аналізу (п. 3.1; 3.2; 3.3).

впровадженням отриманих результатів у діяльність органів державного й регіонального управління, а також навчального закладу що підтверджується відповідними довідками про впровадження та використання отриманих у роботі результатів (с. 4–5 автореферату); можливостями їх подальшого застосування як у навчальному процесі, так і в практиці регіонального управління;

апробацією наукових результатів на 21 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях (с. 6 автореферату).

Дисертант виносить на захист наступні результати власного дослідження, які вирішують наукові завдання щодо удосконалення розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва.

Серед найбільш важливих наукових результатів *першого розділу* «Теоретико-методичні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва» доцільно визначити таке: удосконалено концептуальні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва (п.1.1 дисертації), зокрема запропоновано визначення поняття «активізація зовнішньоекономічної діяльності в умовах єврорегіонального співробітництва» як цілеспрямований вплив на розвиток міжрегіональних соціально-економічних систем і створення сприятливих умов для посилення міжнародної співпраці шляхом визначення стратегічних орієнтирів налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, механізму їх досягнення та розширення форм єврорегіонального співробітництва. Об'єктом активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва запропоновано розглядати процес налагодження зовнішньоекономічних зв'язків за допомогою різноманітних форм єврорегіонального співробітництва (єврорегіональне партнерство, єврорегіональне проекти, єврорегіональні кластери, єврорегіональні бізнес-

моделі та ін.), суб'єктом активізації ЗЕД є суб'єкти господарювання, територіальні громади, органи місцевого самоврядування, які приймають участь у налагодженні зовнішньоекономічних зв'язків та єврорегіонального співробітництва.

Дисертант пропонує власне тлумачення поняття «єврорегіональне співробітництво», яке визначає як взаємоузгоджену транскордонну діяльність різних форм та інституціоналізованих структур (єврорегіонів, транскордонних партнерств, європейських угруповань територіального співробітництва (ЄУТС), об'єднань єврорегіонального співробітництва тощо), що здійснюється органами державної та місцевої влади, юридичними особами, громадськими організаціями, на підставі чинного законодавства і з метою вирішення спільних завдань і регіональних проблем у напрямку реалізації євроінтеграційних прагнень (п.1.1 дисертації). У дисертації запропоновано концепцію активізації досліджуваного процесу, згідно з якою зовнішньоекономічні зв'язки та єврорегіональне співробітництво розглядаються не лише як джерела додаткових ресурсів, але і як дієвий засіб досягнення сталого розвитку (п.1.1. дисертації, с. 7 автореферату). В роботі удосконалено методичний підхід до діагностики ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, виокремивши послідовні етапи визначення особливостей ЗЕД країни та її регіонів, а також проаналізувавши єврорегіональне співробітництво за участю регіонів України здійснено оцінку ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва та обґрунтовано напрями активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва (п.1.3 дисертації, с. 7 автореферату).

У *другому розділі* «Діагностика зовнішньоекономічної діяльності в регіонах України в умовах єврорегіонального співробітництва» дисертантом визначено особливості ЗЕД в Україні та її регіонах (п. 2.1 дисертації, с. 9 автореферату) та проаналізовано розвиток єврорегіонального співробітництва за участю регіонів України: товарну структуру експорту та імпорту; обсяги й динаміку інвестування в економіку України (п. 2.1 дисертації, с. 10 автореферату). Здійснено аналіз ЗЕД України за допомогою методу екстраполяції тренда, що дозволило дисертантці отримати модель залежності основних показників імпорту та експорту в зовнішньоекономічній діяльності України й тим самим окреслити сучасний потенціал ЗЕД країни та її регіонів (п. 2.1 дисертації, с. 9 автореферату). Визначено можливості розвитку ЗЕД регіонів України, шляхом активізації єврорегіонального співробітництва в усіх напрямках та за допомогою заходів, які сприятимуть динаміці розвитку єврорегіональних ініціатив в контексті загальнонаціональних інтересів держави (п. 2.2 дисертації). Здійснено аналіз процесів і тенденцій економічної інтеграції регіонів України за допомогою проведення інтегральної оцінки ЗЕД в регіоні,

що уможливило визначити міжрегіональну диференціацію, яка є аналітичним підґрунтям розробки пропозицій подальшої інтенсифікації міжнародних економічних відносин (п. 2.3 дисертації, с. 10 автореферату).

У *третьому розділі* «Організаційно-економічні засади активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва» визначено стратегічні орієнтири та шляхи досягнення активізації ЗЕД із врахуванням західноєвропейського досвіду єврорегіонального співробітництва країн ЄС та (п. 3.1 дисертації, с. 11 автореферату). У роботі визначено механізм активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, як цілісну сукупність специфічних інструментів і методів економічного, адміністративного, організаційного та соціально-психологічного впливу на процес налагодження зовнішньоекономічних зв'язків за допомогою різноманітних форм єврорегіонального співробітництва, що полягає у тісній взаємодії органів влади, представників територіальних громад й суб'єктів господарської діяльності задля ефективного використання можливостей міжнародної співпраці, стимулювання соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя населення (п.3.2 дисертації, с. 12 автореферату). В його основу, на відміну від наявних, покладено використання досвіду Європейського Союзу у контексті реалізації Угоди про асоціацію України і Європейського Союзу. Доведено, що напрями активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва повинні корелювати зі стратегією його сталого розвитку. Для прийняття стратегічних управлінських рішень у напрямі активізації ЗЕД в регіоні побудовано матрицю вибору стратегічних орієнтирів розвитку регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. Дисертантом розроблено рекомендації щодо інтенсифікації ЗЕД регіону завдяки запровадження дієвих форм і заходів з активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва, а саме економічної кооперації єврорегіональних структур, зовнішньої торгівлі, спільної господарської діяльності (п. 3. 3. Дисертації, с. 12 автореферату).

Всі представлені пропозиції дисертанта виходять з глибокого економічного аналізу, а за змістом реальними і придатними для практичного використання. Основні наукові положення дисертації доведені до рівня методичних рекомендацій, які дозволяють забезпечити активізацію ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. Теоретико-методологічні положення дисертаційної роботи можуть бути використані керівниками і спеціалістами, органами державного та регіонального управління, місцевого самоврядування для прийняття практичних рішень, опрацювання форм та напрямів єврорегіонального співробітництва і активізації їх зовнішньоекономічної діяльності, здійснення транскордонного партнерства.

Теоретична цінність та практична значущість наукових результатів

Теоретичне значення проведеного дослідження полягає у тому, що розроблені положення наукової новизни та отримані результати вирішують проблему наукового обґрунтування активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва на основі критичного аналізу накопиченого досвіду вирішення окремих складових цієї проблематики, позитивними результатами апробації зроблених пропозицій. Обґрунтовані у дисертації положення наукової новизни розширюють теоретико-методичну базу регіональної економіки щодо методологічного апарату та концептуальних положень активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва.

Обґрунтованість положень і висновків дисертації базується на розумінні методичного підґрунтя досліджуваної проблеми, чіткому окресленні предмета та об'єкта дослідження, а також на глибокій обізнаності дисертанта у питаннях, що стосуються теорії і практики зовнішньоекономічної діяльності і перспектив розвитку активізації зовнішньоекономічної України в умовах єврорегіональної співпраці. Одержані результати ґрунтуються на широкому спектрі знань з різних галузей науки (регіонального та національного розвитку, стратегічного управління, статистики), застосуванні комплексу загальних і спеціальних методів дослідження, системному аналізі проблеми, вибір і застосування яких цілком відповідає меті та завданням дослідження. Це дає змогу зробити висновок про системний характер дослідження, достатню обґрунтованість наукових положень і висновків, методичних рекомендацій, що сформульовані здобувачем.

Достовірність результатів дослідження підтверджується використанням значного об'єму наукового і практичного матеріалу, який був застосований під час підготовки дисертаційної роботи, про що свідчить список використаних джерел з 356 найменувань, і також впровадженням розроблених пропозицій в практичну діяльність.

Практична цінність розробок Зелінської О. А. полягає в розробці концептуальних засад активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва, що відрізняються логічною побудовою, структурованістю і конкретністю. Основними з них є: поняттєво-термінологічний апарат зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва (п.1.1), удосконалення системи методичних підходів до діагностики зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва (п. 1.3).

Практичне значення дисертації підтверджується довідками про використання отриманих результатів в діяльності Департаменту зовнішніх зносин, залучення інвестицій з питань туризму і курортів Волинської обласної державної адміністрації (№457/04-9/2-20 від 21.08.2020); Департаменту економічної політики Луцької міської ради (№ 21-9/171 від 17.08.2020); Волинської торгово-промислової палати (№ 19-22/01-3/139 від 16.09.2020).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Зміст та завершеність дослідження

Основні положення та висновки дисертації Зелінської О. З. знайшли своє відображення у 41 науковій праці (загальним обсягом 18,47 друк. арк., із яких особисто дисертанту належить 18,17 друк. арк.), серед них – одна колективна монографія, 13 – статей у наукових фахових виданнях України та виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних; 3 – у наукових періодичних виданнях іноземних держав; 22 – апробаційного характеру у вітчизняних збірниках наукових праць; параграфи у 2-х навчальних посібниках. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

Дисертаційна робота Зелінської О. З. є логічно структурованою, відповідає меті та завданням дослідження, забезпечує повне висвітлення отриманих результатів. Робота є завершеним науковим дослідженням, містить необхідні теоретико-методичні положення, аналітичні розробки та перспективні напрями, що достатньо повно представлені у відповідних розділах дисертаційної роботи та опублікованих наукових працях. Дисертаційна робота складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертаційна робота є авторським дослідженням, спрямованим на вирішення науково-прикладного завдання, яке полягає у поглибленні теоретико-методичних засад, розробці напрямів активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва.

Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Структура дисертації включає вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана українською мовою у науковому стилі з дотриманням логічної послідовності подання матеріалу. За усіма ознаками дисертація та автореферат відповідають встановленим Міністерством освіти і науки України вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Автореферат ідентично відображає основні положення дисертації, а його зміст відповідає змісту дисертаційної роботи. В авторефераті висвітлено наукові положення, пропозиції, методичні рекомендації та висновки, що викладені у дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

В дисертаційній роботі Зелінської О. З. є певні висновки та твердження, які можна віднести до категорії дискусійних і таких, що потребують додаткових пояснень та аргументованого уточнення, зокрема:

1. У дисертаційній роботі неодноразово згадуються такі поняття, як Західноєвропейський регіон (п. 1. 2.), Західний регіон (п. 3. 3.), тому доцільним було розглянути дефініцію «регіон», подавши тлумачення різних науковців, а також авторське бачення категорії у контексті системного підходу у дослідженні активізації ЗЕД регіону.

2. Автором достатньо широко висвітлено переваги та позитивні сторони активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва. Водночас поза увагою залишились ризики і загрози для функціонування економіки регіонів України, які пов'язані з активним відкриттям економічного простору держави. Поряд з цим, дисертантці варто було б дослідити механізми захисту суб'єктів економіки регіонів, які використовують країни ЄС в умовах розширення інтеграційних процесів, та врахувати необхідність формування та імплементації таких механізмів в Україні при виробленні власної концепції розвитку єврорегіонального співробітництва та реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

3. Перелік показників, які автор пропонує використати для проведення комплексного аналізу розвитку єврорегіонального співробітництва (обсяги капітальних інвестицій, прямих іноземних інвестицій, експорту, імпорту) потребує розширення, доповнюючи їх показниками вартості реалізованих транскордонних проектів, а також суми грантів, наданих Європейським Союзом на розвиток транскордонного співробітництва.

4. Робота виграла б, якби було здійснено аналіз концепції і стратегії сучасної зовнішньоекономічної політики та єврорегіонального співробітництва в Україні, моніторинг загроз і ризиків для зовнішньоекономічної діяльності в регіонах країни. Слід було звернути увагу на застарілу інституційну систему управління та обґрунтувати необхідність її докорінної зміни, а також підтримки зовнішньоекономічної діяльності регіонів за умов єврорегіональної співпраці.

5. На основі запропонованої у п. 1. 3. методики діагностики ЗЕД регіону, дисертантом здійснено інтегральну оцінку ЗЕД регіонів, яка дає можливість комплексно оцінити рівень її розвитку та визначити міжрегіональну

диференціацію. Проте у роботі не зазначено критерії, за якими було встановлено рівні розвитку ЗЕД регіонів – низький, недостатній, середній і високий (табл. 2.20, п. 2. 3 дисертації).

6. У дисертаційній роботі визначено стратегічні орієнтири активізації ЗЕД в умовах єврорегіонального співробітництва та шляхи їх досягнення (п. 3.1 – дисертації, с. 11 – автореферату), проте доцільно було розширити перелік зазначених на рис. 3.2 стратегічних напрямів активізації ЗЕД, охарактеризувавши такі орієнтири активізації ЗЕД регіону, як запровадження інноваційних форм єврорегіонального співробітництва, інвестиційного забезпечення проєктів єврорегіональної співпраці із врахуванням досвіду міжрегіонального співробітництва країн ЄС.

7. У п 3.3. дисертації при визначенні найбільш дієвих форм та напрямів активізації ЗЕД регіону – економічної кооперації єврорегіональних структур, зовнішньої торгівлі, спільної господарської діяльності (рис. 3.4.), особлива увага дисертантки приділена дослідженню діяльності регіональних і транскордонних кластерів, тоді як сучасне стратегічне управління зовнішньоекономічною діяльністю не є можливим без врахування важливості інших інтегрованих структур – єврорегіональних бізнес-моделей, єврорегіональних партнерств. Тому у роботі доцільно було поглибити аналіз дослідження інноваційних форм активізації ЗЕД регіону.

Зазначені дискусійні положення не носять деструктивного характеру та не зменшують наукову та практичну цінність представленого дослідження. Дискусійність та критичність окремих положень дисертації засвідчує складність та багатогранність обраного наукового завдання, а також перспективи у проведенні автором подальших досліджень з цієї проблематики.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Зелінської Олени Зінов'ївни на тему «Активізація зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва» є завершеною науковою працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати, що у сукупності надають подальший розвиток науково-методичним основам активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. Роботу виконано на високому науково-методичному рівні. Дослідження логічно структуроване, є цілісним, носить завершений характер, містить наукову новизну та практичну цінність. В опублікованих працях автора повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи. Обсяг та оформлення дисертації, в цілому відповідають пп. 9,11,12 «Порядку присудження наукових ступенів».

Таким чином, на підставі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що дисертаційна робота «Активізація зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіонального співробітництва» за своїм змістом повністю відповідає паспорту наукової спеціальності 08.00.05 – «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка», а її автор Зелінська Олена Зінов'ївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за означеною спеціальністю.

Офіційний опонент:

заступник директора з наукової роботи,
завідувач відділу регіональної фінансової
політики ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»
доктор економічних наук, професор

І. З. Сторонянська